

Nr 131.

Av herr **Edberg m. fl.**, *angående beredande av ökat skydd åt hyressökande familjer med barn.*

I motion vid 1942 års riksdag (nr 21 i andra kammaren) hemställdes, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om utredning rörande möjligheterna att skapa ökad trygghet för hyressökande familjer med barn. Det framhölls, att hyresvärdarna på grund av den starka bostadsbristen fått större möjligheter än förut att sovra bland de hyressökande samt att denna sovring till övervägande del gick ut över familjer med barn. Enär det visat sig, att stadgandet i § 38 i hyreslagen om »god sed i hyresförhållanden» tolkades mycket godtyckligt och icke erbjöd tillräcklig trygghet för barnfamiljer, ifrågasattes en skärpning av detta lagrum i syfte att skapa ökad trygghet för denna kategori av hyresgäster. Då en sådan skärpning emellertid endast skulle vara till båtнад för familj med barn, som redan innehade lägenhet, men däremot icke förbättra situationen för hyressökande barnfamiljer, och denna sida av problemet uppenbarligen var den allvarligaste, funno motionärerna, att det borde övervägas, huruvida icke genom förordning av momentan karaktär, avsedd att reglera ifrågavarande förhållanden under period av allvarlig bostadsbrist, företrädesrätt borde stadgas för familj med barn till erhållande av hyresledig lägenhet.

Vid utskottsbehandlingen av denna motion kopplades den följdriktigt nog samman med den vid en jämförelsevis sen tidpunkt avgivna propositionen om hyresregleringslag. Genom denna lag tillgodosågs också motionärernas önskemål ifråga om bostadsskydd för sådana familjer med barn, som redan inneha lägenhet. Visserligen ha även efter lagens ikraftträdande fall förekommit, då familjer med minderåriga barn uppsagts av uppenbart obilliga skäl; då vederbörande icke ägt kännedom om hyresregleringslagens bestämmelser och sålunda icke i tid hos ortens hyresnämnd överklagat uppsägningen har denna kommit att vinna laga kraft. Sådana fall torde emellertid vara av undantagskaraktär och icke i och för sig påfordra något statsmakternas ingripande.

Vida allvarligare är emellertid situationen för *hyressökande* familjer med barn. Man kan redan nu, efter den korta tid hyresregleringslagen varit i funktion, konstatera, att den icke bjuder hyressökande barnfamiljer något egentligt skydd. Förhållandena för deras vidkommande ha icke förbättrats, på sina håll snarare förvärrats. De förhoppningar, som man till äventyrs ansåg sig kunna knyta till lagens tionde paragraf, ha icke infriats. Nämnade paragraf innehåller bemyndigande för Kungl. Maj:t att förordna om avgiftsfri bostadsförmedling i kommun, där lagen äger tillämpning, och utskottet har i sitt yttrande poängterat, att förmedlingen bör bedrivas så, att familjer med barn i görligaste mån lämnas företräde vid anvisning av lediga lägenheter.

Såvitt känt är har Kungl. Maj:t emellertid icke i något enda fall förordnat om införande av en sådan kommunal bostadsförmedling. Med kännedom om hur den kommunala bostadsförmedlingen verkar på platser, där sådan existerar — exempelvis i Malmö, där man dock har övervägande goda erfarenheter av densamma — torde man kunna fastslå, att en förmedling i och för sig icke löser det problem, varom nu är fråga, såvida den icke kompletteras med anmälningsskyldighet för hyresvärdar, som inneha hyreslediga lägenheter, samt ett formligt stadgande om förtursrätt för barnfamiljer till sådana lägenheter. Att stadgandet, som givetvis komme att innebära ett långt gående ingrepp i fastighetsägarnas befogenheter, måste givas en så smidig utformning, att urvalsfrihet till en viss gräns tillåtes, är uppenbart. Å andra sidan torde man i nuvarande läge inte böra hesitera för åtgärder, som under normala tider skulle betraktas som icke önskvärda eller olämpliga. Exceptionella tider kräva exceptionella åtgärder, och ett stadgande av ovan angiven innebörd skulle icke till sin karaktär skilja sig från andra med kristiden förbundna lagar och förordningar, exempelvis lagen av den 19 april 1940 om anstånd för vissa värnpliktiga med betalning av hyra m. m. samt lagen av den 14 oktober 1939 angående förbud för arbetstgares avskedande på grund av militärtjänstgöring.

Intet kan vara oss mera fjärran än att förringa de åtgärder, som från det allmännas sida vidtagits för främjande av bostadsproduktionen. Trots bristen på material och arbetskraft har mångenstädes en ganska betydande byggnation ägt rum, nya barnrikehus ha tillkommit, kooperativa byggnadsföreningar ha tagit berömvärda initiativ, på vissa håll ha ersättningsbostäder för mindre bemedlade, icke barnrika familjer, d. v. s. familjer med barnantal under tre, uppförts. Dessa åtgärder ha emellertid icke varit tillfyllest. I stor utsträckning ha utdömda och speciellt för ett uppväxande släkte hälsovådliga bostäder måst tagas i anspråk; att det speciellt är barnfamiljerna som hänvisas till sådana bostäder är från många håll omvittnat. På andra håll ha typiska nödbostäder måst uppföras för att bereda i främsta rummet barnfamiljer tak över huvudet. För starkt expanderande städer och samhällen är problemet ytterst allvarligt. Nyinflyttade familjer med barn ha som regel betydligt svårare att finna ett hem än barnlösa och ogifta. Många gånger har det dessutom hänt, att gamla hyresgäster — med barn — före hyresregleringslagens ikraftträdande uppsagts från sina lägenheter, vilka sedan uthyrts som ungarlarmsrum. Familjebildningen fortsätter ju också under krisen, och för dessa nybildade familjer, som många gånger ha att vänta snar tillökning, är läget ofta ytterst prekärt.

En talande bild från folkhemmets bakgård lämnas exempelvis från Karlskoga, där det totala underskottet av eldstäder den 1 januari 1942 beräknades till 7,300 och där, enligt stadens fastighetsförvaltare, fall förekomma, då barnfamiljer tvingas bo i källare, i skjul av enkla brädväggar och uthus utan eldningsanordning. Även i en stad sådan som Linköping, som sedan krigsutbrottet ökat med i runt tal 7,000 invånare, leva många barnfamiljer under förhållanden, som djupt måste uppröra det sociala samvetet.

För att få en bild av läget för dagen ha motionärerna låtit verkställa en enquête hos kommunala myndigheter och hyresgästorganisationer i ett antal städer och samhällen. Det bör betonas, att svaren inte kunna anses ge en fullt rättvisande och ännu mindre uttömmande bild av de verkliga förhållandena. I regel har mycket kort tid stått till buds för svarens avgivande; de intervjuade ha därför inte alltid varit i tillfälle att sammanställa något fylligare statistiskt material eller insamla vissa andra uppgifter, som kunde varit av värde för frågans bedömning. I viss utsträckning kunna måhända uppgiftslämnarnas omdömen anses subjektivt grundade; samtliga måste dock betraktas som väl förtrogna med bostadsförhållandena på respektive orter. I själva verket torde situationen vara ännu värre än svaren på rundfrågan ge vid handen. Trots detta ge svaren en skrämmande bild av situationen för otaliga barnfamiljer i bostadsbristens Sverige. Som en röd tråd löper genom alla uttalandena ett resignerat konstaterande: när innehavaren av en hyresledig lägenhet får veta, att den hyressökande familjen har barn, är lägenheten som oftast »upptagen».

Som man kunnat vänta tecknas situationen mörkast i de städer, som på grund av en hastigt expanderande rustningsindustri sugit till sig en mängd arbetskraft och starkt ökat sitt invånarantal. Karlskoga, Linköping och Motala kunna väljas som typexempel. Bland dessa står, som fastighetsförvaltare Elias Ericsson betonar i nedanstående promemoria, *Karlskoga* i särklass:

Sedan flera årtionden tillbaka har det varit brist på smålägenheter i Karlskoga. Det är dock först de senaste fem—sex åren med dess utveckling, som ställt Karlskoga i särklass i fråga om bostadsnöd bland landets städer och samhällen. När andra i detta fall svårt ansatta orter klaga över att deras bostadsreserver krympa samman, har Karlskoga ett underskott motsvarande c:a 25 % av innevånarantalet. Orsaken till detta missförhållande är Boforsindustriens utveckling de senaste åren.

Folkmängdssiffrorna för Karlskoga under åren 1900 till 1936 visa en någorlunda jämn ökning från c:a 10,000 innevånare år 1900 till c:a 18,000 år 1936. Minsta ökningen visar tioårsperioden efter förra världskriget 1920—1930, från 13,286 år 1920 till 14,769 år 1930.

Under åren 1939—1942 ökades folkmängden med i runt tal 10,000 till cirka 28,000 1 januari 1942. Detta innebär en ökning av nära 10 % varje år. Denna folkmängdsökning motsvarar dock inte på långt när utökningen av antalet anställda vid industrien i staden. Om man förutsätter, att arbetskraften i staden redan år 1936 var fullt utnyttjad, måste intagningen av ny arbetskraft sedan denna tid huvudsakligen ha skett bland nyinflyttade. En omgruppering kan ju tänkas ha skett på så sätt, att skogs- och jordbruksarbetare på orten ha sökt sig till industrien, men ersättningen för dessa har dock fyllts genom nyinflyttade.

Under åren 1936—1941 ökades antalet anställda vid storindustrien från i runt tal 4,400 till 9,300. Alltså en ökning av c:a 4,900 eller c:a 110 %. Om man räknar med att dessa nyanställda varit familjeförsörjare skulle detta innebära, att folkmängdsökningen i Karlskoga under dessa år borde ha uppgått till 17,000 i stället för som var fallet 10,000. Under förutsättning naturligtvis att det funnits bostäder i tillräckligt antal. Nu är det givetvis så, att en mycket stor del av de i industrien nyintagna ej äro familjeförsörjare. Men detta förhållande inverkar ju inte på lång sikt, enär dessa efter hand bilda

familj. Genom den stora inflyttningen av ungdom har säkert medelåldern på befolkningen i Karlskoga sjunkit rätt avsevärt. Detta i sin tur kommer att några år framöver medverka till en ytterligare höjning av födelse-siffrorna. Dessa visa trots de stora svårigheterna för nybildade familjer att få bostäder en kraftig ökning eller från 329 födda år 1935 till 565 år 1941.

En annan kategori inflyttade äro familjeförsörjare, vilka ej kunnat få bostäder för sina familjer utan själva år efter år nödgas bo i ungarlsrum, medan familjerna bo på annat håll.

Förutom alla dessa, vilka direkt äro beroende av industrien, tillkomma ju andra, vilka mera indirekt leva av densamma. Ett samhälle kan ju inte fungera tillfredsställande med enbart industriarbetare. Övriga näringar måste utvecklas i samma takt. Detta har inte varit fallet i Karlskoga. År 1936 hade Karlskoga 240 Bofors- och Björkbornsarbetare per tusen innevånare. Redan detta är en hög siffra jämfört med andra industrisamhällen. I slutet av 1941 var antalet uppe i 340 per tusen innevånare i staden. Allt tyder på att befolkningssiffrorna i Karlskoga framdeles komma att stiga även med en viss inskränkning av antalet anställda vid industrien.

Att med siffror exakt angiva nuvarande bostadsunderskottet är ytterst svårt. Vi ha ju den till staden hörande landsbygden, vars bostäder tagits i bruk i stor utsträckning för industriens arbetare. Dessa bostäder äro dock av mycket dålig kvalitet. Enbart i Granbergdals valdistrikt äro minst 20 % av lägenheterna i utdömbart skick samt därutöver ytterligare 50 % bristfälliga. Dessutom äro avstånden från dessa bostäder till arbetsplatserna alltför stora med vägar från 5 upp till 20 km. Svårigheterna med dessa långa vägar till arbetsplatserna ha dessutom ökats under krigsåren genom de försämrade kommunikationerna samt det ökade skiftsarbetet. För att få ett begrepp om bostadsunderskottet kan man ju utgå ifrån, att ett normalt bostadsbestånd bör motsvara en eldstad eller rumsenhet per individ. Om man alltså utgår ifrån den år 1939 verkställda bostadsundersökningen kan man konstatera, att antalet eldstäder detta år utgjorde c:a 19,700. I denna siffra ingå då även landsbygdsdelarna av staden. Från dessa 19,700 får man frånräkna 1,200, vilka äro i sådant skick, att de omedelbart borde utdömas. Det återstår alltså 18,500 eldstäder. Karlskoga hade vid denna tid en folkmängd av i runt tal 23,000. Underskottet eldstäder var alltså 1939 c:a 4,500. De följande åren intill den 1 januari 1942 färdigbyggdes omkring 2,200 eldstäder. Folkmängden ökades under samma tid med 5,000 personer. Detta innebär, att bostadsunderskottet under dessa år ökats med 2,800 eldstäder, varför det totala underskottet den 1 januari 1942 uppgick till 7,300 eldstäder.

För att inte ytterligare öka bostadsnöden har drätselkammaren upprepade gånger nödgats varna för inflyttning till staden. Det är inte bara nyinflyttade familjer, som ha det svårt med bostäder. Innan den nya hyreslagen kom till, uppsades familjer i stor utsträckning från sina lägenheter, vilka sedan uthyrdes som ungarlsrum. Detta har bidragit till att många så att säga infödda Karlskogafamiljer blivit husvillor. Det är därvid pensionärer och familjer med barn, som haft det svårast och alltjämt ha det svårt med bostadsanskaffningen. *Av 476 familjer, vilka under år 1941—1942 anmält sig sakna nödortfäst bostad, hade 319 familjer ett till flera barn.*

I en rapport den ²²/₁₀ 1942 från den tjänsteman å socialvårdsbyrån, vilken bl. a. har till uppgift att i den mån det är möjligt hjälpa de bostadslösa, nämnes, att av 135 familjer, vilka under 1942 hos byrån sökt hjälp med anskaffning av bostäder, saknade samtliga med undantag av 25 stycken lägenheter. Två av dessa familjer bodde i källare, en, vilken dessutom väntade tillökning i familjen, bodde i ett uthus utan eldningsanordning, samt två familjer med barn under ett år bodde i ett skjul av enkla brädväggar. För familjer med tre eller flera barn har staden i stor utsträckning ordnat med

barnrikegna hem, men svårigheterna med bostadsanskaffning för pensionärer och familjer med upp till två barn kvarstå.

I *Linköping* gjordes på hösten förra året en undersökning beträffande bostadssituationen för familjer med två eller flera barn; det bör framhållas, att undersökningen var koncentrerad till industrier med mer än 25 anställda samt att enbarnsfamiljer icke medtagits i enquêten. Rörande resultatet av denna undersökning har fastighetsdirektör Åke Eriksson lämnat följande redogörelse:

För att få ett underlag för bedömning av bostadssituationen i *Linköping* gjordes hösten 1942 en enquête hos samtliga industrier i staden med mer än 25 anställda. Efter bearbetning av det inkomna materialet synes följande kunna anföras såsom resultat av undersökningen.

Antalet familjer utan bostad i *Linköping* utgjorde c:a 75 stycken, därunder 18 stycken med två eller flera barn. Det är en vanlig erfarenhet under de sista åren, att familjer med barn, som blivit utan lägenhet eller äro nyinflyttade, ha ytterligt stora svårigheter att skaffa sig lägenhet. Dessa svårigheter bli större, ju mindre familjens ekonomiska resurser äro. I flera av enquête-svaren angives, att ledig lägenhet ej fått hyras på grund av att minderåriga barn funnits i familjen.

Omkring 70 familjer med två eller flera barn önskade byta bostad av olika anledningar. I de flesta fall var lägenheten för liten och ofta därtill kall, fuktig och solfattig. Två familjer om 7 resp. 8 personer bodde sålunda i ett rum och kök. Åtskilliga familjer med två barn bodde i bostadskök. I ett fall var köket, som mätte 4×3.5 meter, ej ens vinterbonat. I ett annat fall bebodde en familj om fyra personer ett rum utan kokmöjligheter. Ett antal familjer hyrde moderna smålägenheter, men önskade billigare hyra; de ansågo sig icke i längden kunna orka med att betala nuvarande hyra. Vidare funno de oftast sina moderna lägenheter för små och i avsaknad av tillräckliga ekonomiutrymmen.

I detta sammanhang kan nämnas, att ett tiotal familjer — i samtliga fall utom ett saknades dock barn eller hade man allenast ett barn — innebodde hos andra familjer och i lägenheter om i regel två rum och kök. I några fall fingo de dela köket, i andra fall saknades kokmöjligheter.

Det är givetvis svårt att med ledning av ovanberörda enquête sluta sig till bostadssituationen beträffande familjer med två eller flera barn för staden i sin helhet. Omkring tvåhundra familjer av nu ifrågavarande storlek torde emellertid säkerligen vara i behov av bostäder av tillfredsställande beskaffenhet. Det synes klart kunna fastställas, att under nuvarande svåra bostadsbrist i *Linköping* de barnrika familjerna blivit svårast drabbade. Det bör dock framhållas, att hyresregleringslagen inneburit en kraftig hjälp åt berörda befolkningsgrupp. Uppsägningar av barnrika familjer av orsaker, som i huvudsak bottna i dessa familjers barnrikedom, kunna sålunda icke längre förekomma. Dyliga uppsägningar hade troligen eljest kommit att ske i en utsträckning, som kunnat kraftigt förvärra de barnrika familjernas bostadssituation.

I *Motala* ha svårigheterna för familjer med barn gjort sig starkt gällande. Någon statistik kan icke anföras, men däremot har föreståndaren för *Motala* stads barnvårdsbyrå, Nils Robert Pettersson, som i bostadsfrågor av detta slag jämväl företräder såväl fattigvårdsstyrelsen som *Motala* drätselkammare, relaterat några typfall:

1) En i staden anställd kommunalarbetare W. hade blivit uppsagd till avflyttning den 1 oktober 1941. Han hade 3 minderåriga barn, och tack

vare dessa var det omöjligt att få någon lägenhet. Då han slutligen nödgades begära hjälp hos kommunen blev han i brist på annan lägenhet hänvisad till en gammal byggnad, som under sommaren skulle rivas för att giva plats åt det nu pågående läroverksbygget. Under sommaren gjorde såväl W. som förenämnde föreståndaren allt vad göras kunde för att skaffa familjen bostad till den 1 oktober 1942, men alla ansträngningar misslyckades. Den 1 oktober måste familjen inhysas i en staden tillhörig gammal mangårdsbyggnad, vilken på grund av hög ålder och sitt fallfärdiga skick icke skulle uthyras. Härom hade drätselkammaren långt förut beslutat.

2) En grovarbetare A. med 4 små barn bebodde en lägenhet om ett rum med kök i huset nr 14 vid Bispmotalagatan här i staden. Han hade blivit uppsagd till avflyttning den 1 oktober 1942. Han var okunnig om hyresregleringslagens bestämmelser, och uppsägningen fick ta laga kraft. Någon ny lägenhet kunde han icke anskaffa. Det blev vråkningsdom, och inför verkställigheten av denna nödgades även A. med sin stora familj flytta in i samma kasserade hus som förenämnde W.

3) En galvanisör B. med 3 små barn hade likaledes blivit uppsagd till avflyttning den 1 oktober 1942. Även han var okunnig i hyresregleringslagens bestämmelser, varför uppsägningen blev giltig. Även han begärde hjälp av kommunen för att få en annan lägenhet, men ingen ville taga emot familjen. Det var barnen, som utgjorde hinder härför. Då ingen annan råd fanns, nödgades även denna familj hålla till godo med en liten lägenhet, där de båda förenämnda familjerna blivit inhysta.

Det torde böra nämnas, att dessa familjefäder äro mellan 30 och 40 år gamla, fullt arbetsföra och med goda inkomster, vadan det inte var på grund av oförmåga att kunna betala hyran, som det var omöjligt för dem att få bostäder. Byggnaden ifråga ligger utom stadens planlagda område, cirka 2 km från närmaste affär och 3 km från närmaste skola. Bostadsstandarden motsvarar 1870-talets.

Föreståndaren för Motala sockens vårdanstalt bidrar med följande exemplifiering:

En verkstadsarbetare K. med 5 små barn hade till den 1 oktober 1942 blivit uppsagd till avflyttning, emedan hyresvärden själv skulle ha lägenheten. K. trodde sig kunna skaffa annan lägenhet, men det visade sig omöjligt, ty några barn kunde ej få medfölja. K. trodde, att han skulle kunna tvinga sig kvar, men det blev vråkningsdom, och inför hotet av verkställighet härav nödgades fattigvården träda emellan. Någon bostad inom orten kunde emellertid icke anskaffas åt familjen. Men en gammal stuga, som fanns i en annan kommun omkring en mil från Motala, uppletades, och dit nödgades familjen avflytta.

Ytterligare 3 namngivna familjer ha till följd av att dessa haft barn icke kunnat skaffa sig lägenheter under sistlidna höst, varför även dessa blivit inhysta i mindervärdiga lägenheter genom fattigvårdens försorg.

Ledande hyresbyråer inom staden bekräfta, att det »många gånger visat sig hopplöst för familjer med ett eller flera barn att få lägenheter, detta oavsett om familjen eljest är skötsam och har gott anseende».

Som ytterligare exempel kan anföras ett intyg, utfärdat av en t. f. polisöverkonstapel i staden. Han och hans hustru äro unga och förklaras vara mycket skötsamma samt åtnjuta det bästa anseende. De ha en gosse, som är 2 år gammal, varjämte hustruns 20-årige broder är inneboende hos familjen. Mannens inkomster understiga icke 5,000 kr. per år, och några betalningsanmärkningar mot honom ha icke förekommit. Intyget har följande lydelse:

Undertecknad, som sedan hösten 1938 i Motala stad förhyr en s. k. modern enrumslägenhet och vars hushåll för det närvarande består av tre vuxna och en minderårig person, har sedan hösten 1939 förgäves försökt anskaffa en större och för mina inkomstförhållanden i prishänseende lämplig bostadslägenhet. Härunder ha vid olika tillfällen möjligheter yppat sig att hyra en eller annan av de inom staden befintliga tvårumslägenheterna. Vid en del sådana tillfällen har det emellertid från hyresvärdens eller dennes ombuds sida bestämt sagts ifrån, att familjer med barn ej vore önskvärda inom fastigheterna. Lägenheter ha också någon gång hafts på hand, men då lägenhetssökande utan barn anmält sig, ha dessa alltid erhållit företräde.

Förhållandet har varit synnerligen kännbart för undertecknad, som till följd av tjänsteförhållandena ej har möjlighet att förhyra bostad utanför stadsgränsen, där bättre hyresmöjligheter äro tillfinnandes.

Motala den 4 januari 1942.

(Namnunderskrift.)

Poliskonstapel.

I rikets tre största städer är problemet icke lika brännande som i rustningscentra. Invandringen till storstäderna har ju, ehuru ingalunda obetydlig, dock proportionsvis sett varit av mindre storleksordning än i kanon-, flyg- och torpedstäderna. Problemet existerar dock, såsom framgår av nedanstående kortfattade framställning, även i storstaden.

I *Stockholm* ha, enligt upplysningar, som inhämtats från fastighetskontoret, 305 familjer, därav ungefär $\frac{2}{3}$ med barn, under tiden 1 oktober—30 november 1942 inkvarterats i fastigheter, som tidigare varit utrymda och rivningsfärdiga, i ersättningsbostäder, som förut ansetts olämpliga att tas i bruk men nu tillfälligt reparerats, i s. k. regleringshus o. s. v. Under hela september släppte fastighetskontoret ej ut några lägenheter och tvingade därigenom hyressökande att själva söka ordna sin bostadsfråga. De 305, som återstodo efter den 1 oktober, voro alltså sådana, som inte lyckats att i fria marknaden finna bostäder.

En reportageglimt ur en stockholmsstidning kan ge en liten anvisning om hur de hyressökande barnfamiljerna själva uppfatta sin situation:

Redan i trappuppgången märkte man att något ovanligt var å färde. Luf-
ten var fylld av rök och uppifrån övervåningarna trängde ett sakta mummel.
Framför en stängd dörr stodo ett tiotal människor i stram givakt och sneg-
lade ömsom på klockan och ömsom på varandra med granskande blickar,
och i trappan till nästa våning hade en ömfotad skara slagit sig ned i vän-
tan på tolvslaget. När värdens steg ekade i trapporna gjorde de hemlösa på
ett mycket civilt sätt en högst militärisk indelning. I mun på varandra för-
klarades det, att jag kom först, försök inte, tror ni inte att jag såg när ni
kom, jag som har suttit i trappan i trekvart, och längst ned i kön kom en
suck under ett violprygt hattbrätte:

— Jag kom i alla fall sist, så det lönar sig nog inte för mig.

Men mänskan spår och värden rår. Den lilla damen var den enda av alla
som fann nåd inför värdens ögon, ty han ville ha ett äldre ensamt par. Var
och en som släpptes in fick genomgå ett mindre korsförhör om födelsedata
och yrke, orsak till avflyttningen och eventuella referenser. Med av blygsel
rodnande kinder måste en liten fru tillstå, att hon satt två barn till världen,
och efter den bekännelsen försvann hon skyndsammast ut genom dörren.
Och var det inte barnen så fanns det annat att anmärka på. — — —

Nästa våning var i omodernaste laget, fem trappor utan hiss och utan värme. Men så var hyran som satts ut i annonsen desto billigare, och spekulanterna hade antagligen funnit den så låg, att de trots att alltsammans bara var tomt sken och bedrägeri. Någon köbildning blev det aldrig den gången, men var och en som släpptes in över dörrmattan frågade genast om det inte var något tryckfel i tidningen. Först sedan vi blivit lugnade på den punkten kunde vi ta oss en titt på våningen, liten och mörk och med två sotiga kakelugnar mellan flagnade tapetremsor. Ett par bestämde sig ändå för våningen, ty man fick ha barn med sig, och detta ansågs så märkligt att de allvarligt funderade på att rita ett kors på väggen. De kunna nog också göra det med lugnt samvete, ty tapeterna bli nog varken vackrare eller fulare av emblemet. (Signaturen »Chat» i Social-Demokraten.)

För Göteborgs del poängterar Hyresgästernas centralförsamling, att rikets andra stad gjort mer än kanske någon annan stad i vårt land för de barnrika familjerna. De många »Solgårdarna» i olika stadsdelar äro ett markant bevis på detta. Nya hus i samma syfte planeras till uppförande inom den närmaste tiden. Trots dessa åtgärder och trots fastighetsägarnas alla försäkringar om motsatsen föreligger det utan tvekan svårigheter för flerbarnsfamiljer att i privata fastigheter erhålla bostad, tillägger centralförsamlingen emellertid samt upplyser, att den haft ett flertal sådana fall att behandla. Fallen äro emellertid som regel svåra att klart fastställa: »Den första fråga som fastighetsägarna ställa är om barnantalet och finns barn är lägenheten uthyrd.» Drätselkammarens fastighetskontor säges ha samma erfarenhet. Ett flertal lägenhetssökande har hänvänt sig dit och föregivit barn i familjen som skäl för sin oförmåga att erhålla bostad. Vid en rundfråga till uthyrningsbyråerna har i regel det svaret lämnats, att »det är meningslöst att anvisa lägenhet till familjer med barn, ty det blir ingen kontraktsskrivning av». Som exempel på behovet av bostäder för barnfamiljerna nämnes, att i drätselkammarens regi skola byggas s. k. ersättningshus, som skola bli färdiga inom den närmaste tiden och som äro avsedda för mindre bemedlade, icke barnrika familjer, d. v. s. familjer med ett barnantal understigande tre. Det är endast c:a 150 lägenheter det är fråga om, men vid ansökningstidens utgång funnos flera hundra sökande.

Ett par utdrag ur reportage, publicerade i ett par av stadens tidningar, må i sin mån bidra till att belysa förhållandet:

— Jag skall säga frun, att lägenheten helt enkelt är förtjusande. Den ligger fritt och öppet mot plantering med hörnfönster i det stora rummet. Balkongen utanför är lugn och solig. Ja, så är det förstas moderna bekvämligheter, badrum, varmvatten och linoleum på alla golv. Månadshyran är 105 kr. plus värmeklausul, och det kan man verkligen inte säga något om så goda utrymmen som där finns.

Så långt är telefonsamtalet mellan hyresvärden och den eventuella lägenhetspekulanten idel välvilja. Men så hinner man fram till en passus, där ett ängsligt frågande smyger sig in i den älskvärt konverserande salongstolen. Damen i andra ändan av telefontråden frågar inte rakt på sak: Har herrskapet barn? Nej, hon säger i stället helt försiktigt som så:

— Hur många äro ni i familjen? Jaså fyra. Jaha, och barnen äro förstas små. Ja, då är jag rädd att vi inte kunna stå till tjänst. Den här lägenheten är absolut inte lämplig för en familj med barn. Det tyckte den förra familj-

jen också. Vad är det för fel med den utmärkta lägenheten? Ja, den är placerad så, att den inte lämpar sig för barn. Vi hade ju tänkt oss en familj på högst tre, helst alla vuxna. Det var ju tråkigt. Vad vi äro för slags människor, som inte tycka om barn? Jo, det skall jag säga, att ingen kan vara mera barnkär än jag, men se man måste ju ta hänsyn till de andra hyresgästernas önskningsar.

Nu är tidpunkten kanske lämplig att helt barmlärtigt lägga en tystnadens slöja över värdinnans allt äventyrligare försök att krångla sig ur en besvärlig situation. Den här refererade rösten är inte alls det värsta en lägenhetspekulant med barn kan råka ut för nu för tiden, då de lediga bostäderna äro lika eftersökta som ransoneringsvarorna. Den som håller på en tid att se sig om efter lämplig bostad, kommer snart till det resultatet, att ett barn är en synd som möjligen kan förlåtas, en familj med två eller flera barn däremot kan hos 75 procent hyresvärdar inte känna sig välkommen som hyresgäst.

Den annalkande bostadsbristen visar redan klar tendens. Den som önskar hyra en lägenhet uttrycker sig offentligt med stor ödmjukhet. Inga barn, ingen hund, skriver någon som vill hyra en enrumslägenhet i en ytterstadsdel. Tyst och stilla, liten familj, är ett annat uttryck som ofta återkommer. Det låter som om hyresgästen bokstavligen talat ville smyga omkring i filttofflor för att inte störa med sin existens.

Befolkningspropagandan blir tomma ord om inte familjer med barn kunna få känna trivsel i samhället.

(Signaturen Git i Ny Tid.)

— Detta är hopplöst! I tre månader har jag försökt att få hyra en lägenhet, men så snart jag funnit någon, frågar man, om det finns barn i familjen. Det finns det, en tvååring har jag som minste, och då är det absolut stopp. Vad är det för ett samhälle, där man propagerar för ökad nativitet, hårt straffar aborter men inte ser till, att föräldrar med dessa åtrådade telningar kunna få hyra en lägenhet?

Det är en med rätta upprörd arbetarhustru, som för ordet. I sällskap har hon en annan dam, som hon händelsevis råkat, när de sökte lägenhet, och bägge funno sig vara i samma fördömelse. Den senare kvinnan har en femårs tös och väntar en liten till, och hon fick på ett ställe ett svar, som man verkligen kan harmas över. Värden frågade hur gammal flickan var, tittade på den hyressökande och sade:

— Jaså, en tös på fem år — jaha, och ni är såpass ung, så det finns ju ingen säkerhet för att det inte kan komma flera!

Måste man kanske snart styrka med intyg, att man inte kan få barn för att få den nåden att hyra, undrade modern. Somliga hyresvärdar hänvisa till solgårdarna, men man måste ju ha minst tre barn för att få komma in där. Vad skall en stackare ta sig till som bara har »ett barn, på det andra»? Det måste kännas bittert att överallt få samma svar: »Nej, ha ni barn, så går det inte!» Och att läsa de dagligen förekommande annonserna om lediga lägenheter med tillägget »endast för vuxna».

(Göteborgs-Posten.)

Även i *Malmö* har, betygar hyresgästföreningen, bostadsbristen betytt svårigheter för familjer med barn att erhålla bostad. Som exempel anföres *Malmö* stadsfullmäktiges beslut om subvention åt barnrika familjer, som skulle beredas tillfälle att hyra ute i öppna marknaden. Stadsfullmäktige anslog 40.000 kr. i subvention och hemställde genom pressen att de fastighetsägare, som önskade hyra ut till dessa subventionerade barnrika familjer, skulle anmäla sig. Vid anmälningstidens slut hade inte en enda hyresvärd anmält sig.

I de fall, då myndigheterna ingripit för att skaffa bostäder åt familjer med barn, har man inte haft någon annan plats att anvisa dessa än de s. k. Sorgenfribarackerna, typiska nödbostäder, som varit så gott som fullständigt tomma men nu åter fyllts och det huvudsakligen med familjer med barn. Som typiskt exempel på hur barnfamiljer kunna vägras hyra lägenhet anföres ett fall från Limhamn, där en trerumslägenhet utbjöds hyresledig. Flera familjer med barn anmälde sedermera till hyresgästföreningen, att de försökt få hyra denna lägenhet, som var den enda lediga i Limhamn, men då hyresvärden, en lärarinna, hörde att familjerna hade barn, vägrade hon bestämt att hyra ut lägenheten till dessa familjer.

Det meddelas emellertid också, att myndigheterna beslutat köpa in barnrika familjer i bostadskooperativa hus. Subventioner ha anslagits till insatserna, och dessa bostäder kunna så småningom övergå till familjerna. Vissa lägenheter i sådana nyuppförda hus och dessutom i gamla fastigheter, där osålda lägenheter finnas, ha reserverats för barnfamiljer.

I enquêtesvar från en mängd andra håll är grundtemat genomgående det samma: familj med barn är handikappad i konkurrensen om hyreslediga lägenheter.

I *Sandviken*, där bostadsbrist rått en längre tid och f. ö. tenderar att ytterligare öka, är det självfallet, att stora svårigheter finnas ej endast för barnrika familjer utan också för familjer med ett till tre barn att erhålla bostad, meddelar stadens hyresgästförening. Föreningens ordförande uppger sig själv ha sett hyreskontrakt, där förbehåll gjorts för barnlösa familjer. Följden har blivit, att barnfamiljer drivas utom samhället eller hänvisas till undermåliga lägenheter. Myndigheterna ha tvingats ingripa för att söka i någon mån lösa barnfamiljernas bostadsfråga; det har skett genom uppförande av nödbostäder av baracktyp, och enligt förkljudande lär man planera uppförande av ytterligare bostäder med lägre bostadstandard än den som f. n. gäller i fria marknaden. Kommunen har dock också under föregående sommar uppfört barnrikehus av god standard för 20 familjer, varjämte Sandvikens Järnverk under året uppfört bostäder av nöjaktig standard för ett 90-tal familjer till vid järnverket anställda. »Barnförhållanden spela här ingen roll», säger rapporten lakoniskt men vältaligt.

För *Halmstad* uppges barnfamiljernas läge vara »ganska hopplöst, om de bli utan bostad och icke ha någon, som kan vara dem behjälplig». Det uppges i många fall ha förekommit, att familjer nekats hyra bostad, enär de haft barn. Som exempel anföres, att hyresgästföreningens sekreterare nekades hyra bostad på tre ställen, ehuru familjen inte har mer än ett barn på knappt året. Från stadens sida har dock mycket gjorts för att bereda bostäder åt barnrika familjer. Före kriget uppfördes ett flertal bostäder för detta ändamål; en del byggen pågå fortfarande. De svara emellertid inte mot behovet.

Enligt stadsdirektören stod den 1 oktober föregående år ett 10-tal familjer med barn utan bostad. De fingo omhändertas av myndigheterna och placeras i av staden ägda lokaler. Senare ha dessa familjer beretts bostäder i av staden ägda fastigheter, dock i lägenheter, som tidigare utdömts som olämpliga för bostadsändamål.

I *Eskilstuna* har man gjort den erfarenheten, att den största svårigheten möter för familjer med barn, som tidigare bott i barnrikehus men måst flytta därifrån på grund av att de äldsta barnen blivit överåriga. Staden synes emellertid ha anskaffat bostäder åt dem. Det har hänt, att familjer med många barn hänvisats till mindervärdiga, tidigare utrangerade lägenheter.

I rapport till socialstyrelsen har byggnadsnämnden upplyst, att 26 familjer, varav 20 med barn, stå husvilla; staden har fått ordna med provisoriska bostäder åt dem.

I *Jönköping*, som dock förtjänstfullt befrämjat tillkomsten av solgårdar, småstugor och s. k. ersättningshus, existera stora svårigheter för barnfamiljer att erhålla lämpliga lägenheter. Flera gånger har till hyresgästföreningen rapporterats, att sådana familjer sökt få hyra lägenhet, som varit större och bättre än den de fått, men av hyresvärdarna avvisats, därför att de haft barn. Detta gäller även för familjer med endast ett barn. Det har även hänt, att familj blivit uppsagd, därför att den fått barn — men det var före hyresregleringslagens ikraftträdande. I annonser poängteras stundom, att lägenhet får hyras endast av »stillsam äldre» familj utan barn.

Från *Borås* meddelas också, att familjer med barn haft svårt att få bostäder. De kommunala myndigheterna ha ordnat med lägenheter åt 41 familjer, därav 37 familjer med barn. Barnens antal varierar mellan 1—4 barn per familj. Enligt uppgift i en av stadens tidningar (*Västgöta-Demokraten*) bodde under fjolårets sista kvartal 45 familjer i rena nödbostäder, »våningar som faktiskt ingen människa skulle velat flytta in i, även om det varit normala tider».

Bostadsbristen i *Skövde* har, meddelar stadens hyresgästförening, i hög grad gjort sig kännbar; »det är nära omöjligt för en familj med barn att få hyra en lägenhet». I bästa fall få barnfamiljerna hålla till godo med sådana bostäder, som äro svåruthyrda och ej passa familj med barn. I några fall ha myndigheterna tvingats anskaffa lägenhet åt barnfamiljer. Det uppges också ha inträffat, att hyresvärd sagt upp hyresgäst till avflyttning av den orsaken, att ett barn fötts inom familjen.

Enligt uppgift från socialstyrelsen ha 20 familjer, därav 17 med barn, måst beredas provisoriska bostäder. Därtill kommer, att vid Pentaverken äro 148 familjeförsörjare anställda, som på grund av bostadsbrist hyra bostad på andra orter. Vid P 4 räknar man med jämförelsevis omfattande nyanställningar under de närmaste åren; enbart för dessa torde 115—120 familjebostäder erfordras.

Sundbyberg rapporterar genom platsens hyresgästförening: barnrika och f. ö. alla familjer med barn ha svårt att erhålla eventuellt hyreslediga lägenheter, enär de icke äro önskvärda som hyresgäster. Som exempel relateras följande:

En stationsmästare, anställd vid SVB:s järnvägar, sökte stationsskrivarebefattning i Sundbyberg, vilket för hans del skulle innebära förbättrade löneförmåner. Han hade kommit överens med annan befattningshavare vid järnvägen i Sundbyberg om att få överta dennes lägenhet. Överenskommelsen omintetgjordes därigenom att ägaren av fastigheten ej ville ha familj med

barn som hyresgäst. Någon annan lägenhet stod ej att uppbringa. Vederbörande förhindrades därigenom att ernå en bättre ekonomisk ställning, då han utan bostad ej kunde anta den honom erbjudna befattningen.

I *Landskrona* ha familjer med många barn haft företräde till av staden nyuppförda fastigheter. Från hyresförsök i privata fastigheter har däremot rapporterats till hyresgästföreningen, att fastighetsägare i vissa fall vägrat hyra ut sina lägenheter, då de hyressökande vid förfrågan upplyst, att så eller så många barn funnos i familjen. I ett par fall har uppsägning förekommit med den motiveringen, att hyresgästerna hade för många barn, »som ställde till en massa obehag för värden». I dessa fall ha hyresnämnderna sedermera förklarat uppsägningarna ogiltiga. Åt 8 familjer med ett barnantal mellan 2—5, som den 1 oktober stodo husvilla, har staden anskaffat bostäder.

I *Luleå* gjorde hyresgästföreningen i slutet av augusti månad 1942 en undersökning av hyresmarknaden, varvid det visade sig, att svårigheterna voro mycket stora särskilt för tvåbarnsfamiljerna. Svårighet att erhålla bostäder uppgåvo 118 familjer, därav 35 familjer med 2 barn, 38 med 1 barn, 10 med 3 barn och 18 familjer med flera barn än 3. De bostäder, som de kommunala myndigheterna anvisat, ha uteslutande gått till familjer med barn. Flera fall uppges ha inträffat, då det varit omöjligt för familjer med mer än 1 barn att få hyra ordentlig bostad; »så snart det nämnts, att vederbörande hyressökande haft barn, har det alltid kommit saker emellan, som gjort att lägenheten varit uthyrd».

Från *Nyköping* rapporteras att bostadsbristen överhuvud taget är mycket kännbar — epidemisjukhuset är sedan ett par år apterat till nödbostäder; där ha 15 hushåll inkvarterats — men att de större familjerna alltid synas komma i sista hand, då det gäller att få hyra bostad.

Från *Möln dal* meddelar hyresgästföreningen, att den vid förhandlingar med husvärdar fått ett starkt intryck av att »ett eller två barn räknats som starkt bidragande orsak, att vederbörande ansetts som mindre lämplig som hyresgäst». I ett 10-tal fall ha av hälsovårdsnämnden utdömda lägenheter fått tas i anspråk. Det förekommer fall, då en familj på tre personer får nöja sig med ett rum och kokvrå, där rumsytan är 2.5×2.5 och kokvrån har en yta av 1.5×1.5 .

I *Karlskrona* ha förekommit hyresannonser, i vilka understrukits, att barn icke äro önskvärda. Myndigheterna ha anskaffat ett 50-tal nödbostäder, meddelar hyresgästföreningen. Av dessa lägenheter bebos 45 av familjer med barn. Flera s. k. solgårdar skola emellertid byggas.

I *Sala* har bostadsbristen medfört svårigheter för familjer med barn att erhålla bostäder. Hyresgästföreningen känner ett flertal fall, då familjer med barn, som önskat bättre och rymligare bostäder, ej kunnat erhålla sådana.

I *Nässjö* uppges det vara »så gott som omöjligt att hyra lägenhet för familj som har barn». Exempel: en av stadens frikyrkoförsamlingar har pastorsbostaden uthyrd till annan familj, och pastorn har hyrt på annat håll. Han blev uppsagd »för att han hade barn» och kunde icke erhålla någon

annan lägenhet. Anspråk på att få ta pastorsbostaden i anspråk strandade givetvis på hyreslagens föreskrifter.

Kristianstad har också kännning av bostadsbristen, och efterfrågan på lägenheter uppges vara så stor, att hyresvärdarna kunna gallra ut barnlösa eller små familjer som hyresgäster. Flera nybildade familjer stå utan bostad. Staden har anskaffat fyra lägenheter åt husvilla, en åt barnrik familj, tre åt familjer med ett barnantal mellan 1—3. 4 utdömda lägenheter användas som bostäder förutom 10 lägenheter, som utdömts som bostäder för barn.

Enligt uppgifter som inkommit till socialstyrelsen (i utdrag publicerade i *Social-Demokraten* 20/1 1943) finnas i *Trelleborg* 10 lediga lägenheter, samtidigt som staden dock tvingats anskaffa provisoriska bostäder åt 6 husvilla familjer med barn.

I *Bodafors* (uppgift genom socialstyrelsen) är trångboddheten stor, och dåliga lägenheter ha tagits i bruk. Några husvilla familjer rapporteras icke, vilket uppges bero på att industrierna i samhället vid nyanställning av arbetare tvingas anställa ungar på grund av bostadsförhållandena.

Norrtälje rapporterar däremot 12 husvilla, därav 8 familjer med barn, åt vilka staden fått skaffa provisoriska bostäder.

I *Karlshamn* har staden måst bereda provisorisk bostad åt 4 familjer med barn.

Vänersborg har tvingats inkvartera 10 husvilla familjer i lägenheter, som tidigare utdömts av hälsovårdsmyndigheterna.

Från *Västanfors* säges det, att familjeförsörjare, som arbeta på orten, ha sina familjer på annat håll i landet, mest i Norrland. Liknande erfarenheter ha f. ö. gjorts på ett stort antal andra platser i landet, där bostadsproduktionen icke kunnat hålla jämna steg med invandringen.

Vi ha lämnat denna utförliga översikt från ett antal städer och samhällen, då det synt oss vara av ett stort sakligt intresse att få frågan någorlunda allsidigt belyst. Vi äro fullt på det klara med att den teckning, som gjorts, är mycket ofullständig och skissartad. Den gjorda inventeringen får betraktas som snapshots från en social verklighet, vilken förvisso som helhet betraktad är ännu allvarligare, ännu mera skrämmande än som framgår av dessa rapsodiska glimtar. Man får måhända också förutsätta, att den generella bild av hyresvärdarnas avoghet mot barnfamiljer, som skymtar fram i en del av enquétesvaren, är något väl starkt påpenslad. Det finns självfallet också många förstående hyresvärdar; att de så sällan uppmärksammats i rundfrågesvaren får väl förklaras därmed, att hälsan alltid tiger still. Till sammantagna ge svaren emellertid ett intryck av så påtagliga symptom på ohälsa mångenstädes, att ett samhälle, som tar sina sociala problem på allvar, inte gärna kan låta det hela passera utan ingripande.

På längre sikt kan givetvis icke barnfamiljernas problem lösas genom lagar och förordningar av tvångskaraktär. Vad som kräves är en fortsatt och ytterligare aktiverad bostads- och befolkningspolitik efter de linjer, som statsmakterna redan tidigare slagit in på, liksom också efter de nya principer, som kunna komma fram i den pågående sociala diskussionen. Kända skäl ha emellertid framtvingat en stark åtstramning av byggnationen. Läget

Slutsats.

just nu påfordrar ett ingripande, lika väl som krisförhållandena på andra områden tvingat statsmakterna att gripa in ordnande och reglerande.

Situationen är mycket olika inom olika samhällen, beroende på deras struktur, på näringslivets utformning under krisen och invandringens omfattning. På flertalet platser torde förhållandena för barnfamiljerna inte vara så oerhört mycket sämre än under s. k. normala tider — att de ej heller då kunde betraktas som odelat tillfredsställande är i detta sammanhang en sak för sig. På sådana orter torde för dagen inget starkare behov av tvångsmässigt ingripande föreligga. Helt annorlunda ställer sig saken inom sådana städer och samhällen, där bostadsbristen tangerar eller överskridit gränsen till bostadsnöd, där invånarantalet visar stark ansvällning och bostadsproduktionen stark eftersläpning och där familjer med barn kommit i ett läge, som många gånger är direkt förtvivlat. Där fordras samhälleliga krafttag. All befolkningspropaganda blir skärande och meningslös, så länge barnfamiljer tvingas leva under otrygga villkor, många gånger husvilla eller hänvisade till de sämsta lägenheterna eller tudelade på grund av omöjligheten för familjeförsörjaren att finna någon bostad på sin verksamhetsplats.

Motionärerna äro av den uppfattningen, att problemet bäst löses på följande sätt:

1. Legal skyldighet att upprätta kommunal bostadsförmedling införes, dock med möjlighet för Kungl. Maj:t att bevilja dispens.

2. På ort, där kommunal bostadsförmedling upprättas, införes anmälningsskyldighet för hyresvärdar, som ha hyreslediga lägenheter att utbjuda.

3. Barnfamiljer tillerkännas företrädesrätt till hyreslediga lägenheter.

Den första punkten kräver en revision och skärpning av § 10 i hyresregleringslagen. Beträffande de två senare må det bli en lämplighetsfråga, om bestämmelser av antydd art skola inryckas i nämnda lag eller i särskild förordning med begränsad giltighetstid.

Med stöd av vad ovan anförts hemställes sålunda,

att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om skyndsamma åtgärder i syfte att bereda ökat skydd åt hyressökande familjer med barn, förslagsvis genom införande av obligatorisk kommunal bostadsförmedling med anmälningsskyldighet för hyresvärdar och förtursrätt för barnfamilj till hyresledig lägenhet.

Stockholm den 22 januari 1943.

Rolf Edberg.

Torsten Nilsson,

John Ericsson.

Stockholm.

Sven Andersson,

Lars V. Lindén.

Adolf Wallentheim.

Göteborg.